

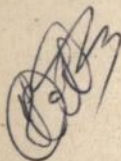
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

НЕДЬАЛІК Олександр Петрович

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА І
ШЛЯХИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ
/на матеріалах господарств Вінницької області/

08.00.05 – Економіка, планування, організація
управління народним господарством і його галузями
/сільське господарство/

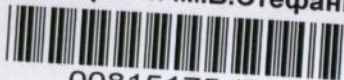

А в т о р е ф е р а т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ - 1993

ЛНБ України ім.В.Стефаника

00815175 (R)

ЛНБ ім. В. Стефс
АН України

На правах рукопису

ЧЕЗБАЛЮК Олександр Петрович

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА І
ПЛЯХИ ЙЇ ПІДВИЩЕННЯ

/на матеріалах господарств Вінницької області/

08.00.05 - Економіка, планування, організація
управління народним господарством і його галузями
/сільське господарство/

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

4627. 512

Робота виконана на кафедрі економіки сільського господарства Українського державного аграрного університету.

Науковий керівник: доктор економічних наук,
професор Мертенс В.П.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук,
професор Поляков О.М.
кандидат економічних наук,
доцент Положенко М.Г.

Ведуча організація: Уманський сільськогосподарський
інститут

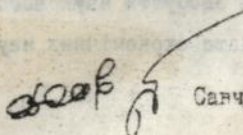
Захист відбудеться "24" серпня 1993 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої Ради І 120.71.06 по присудженні наукового ступеня доктора економічних наук в Українському державному аграрному університеті в 412 аудиторії ІО учбового корпусу.

Просимо надіслати Ваш відгук на автореферат у двох примірниках, завірених печатком, на адресу: 252041, м.Київ - 41, вул.Героїв Оборони, 15, сектор захисту дисертацій.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці університету.

Автореферат розіслано "19" серпня 1993 р.

Вчений секретар
спеціалізованої Ради,
кандидат економічних наук,
доцент

 Самчук В.К.

В ім. В. Стефаника
АН України

I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Період переходу сільського господарства України від командно-адміністративного до ринкових методів господарювання вимагає не лише адекватного, а й випереджаючого усвідомлення причин кризових явищ та опрацювання на цій основі дієвих рекомендацій господарникам. Існуючий донині підхід по інтерпретації змісту категорії "економічна ефективність" не дозволяє цього зробити.

Прийнято визначати економічну ефективність поточних витрат, а що стосується економічної ефективності використання ресурсів, то вона, як правило, не визначається. Не визначені співвідношення між земельними, матеріальними, трудовими ресурсами і поточними витратами. Матеріальні ресурси /при визначенні ефективності/ не поділяються на виробничі та соціальні. Не розроблена система розподілу додаткового продукту, як результату від використання людської сукупності виробничих та соціальних ресурсів. Працівник не приймається як об'єкт визначення економічної ефективності. В економічній науці не визначено, який показник економічної ефективності є головним, а які другорядні.

Недостатня вивченість концептуальних питань економічної ефективності призводить до поверховості її аналізу та прогнозування, створює додаткові труднощі при приватизації власності та вдосконаленні форм господарювання в сільськогосподарських підприємствах на сучасному етапі їх розвитку.

Виробництво молока – одна із провідних галузей сільського господарства, технологічно вона об'єднує тваринництво і /через корми/ рослинництво. Тому дослідження економічної ефективності виробництва молока дозволяє з'ясувати тенденції, які є спільними для більшості галузей сільського господарства.

Недостатня вивченість проблеми та важливість її вирішення в умовах впровадження ринкових відносин визначають актуальність теми дисертації.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у тому, щоб на основі вивчення сучасного рівня економічної ефективності виробництва молока та дослідження теоретичних аспектів категорії "економічна ефективність" знайти резерви і науково обґрунтувати шляхи її підвищення у виробництві молока.

Відповідно до мети дослідження були поставлені такі завдання: вивчити науково-теоретичні аспекти категорії "економічна ефективність"; проаналізувати існуючі методичні підходи до визначення економічної ефективності виробництва молока; провести аналіз ефективності використання ресурсного потенціалу галузі; дослідити економічну ефективність виробництва молока в динаміці за 1976-1990 рр.; вивчити ступінь і характер впливу різних спеціалізацій, концентрацій, інтенсивності та інших факторів на економічну ефективність виробництва молока та обґрунтувати перспективні типи молочно-товарних ферм різних форм власності; вдосконалити методикку визначення економічної ефективності виробництва молока; розробити практичні рекомендації виявлення та використання резервів підвищення економічної ефективності виробництва молока.

Предмет та об'єкт дослідження. Предметом дослідження є проблеми підвищення економічної ефективності виробництва молока. Об'єктом дослідження обрані молочно-товарні ферми 62 колективних та державних сільськогосподарських підприємств Вінницької області.

Теорія і методика дослідження. Теоретичною основою дисертаційної роботи були наукові праці вчених-економістів, законодавчі акти Верховної Ради України, Укази Президента, декрети і постанови Кабінету Міністрів та нормативні документи Міністерства сільського господарства і продовольства України з питань розвитку агропромислового комплексу. В процесі дослідження застосовувались такі методи: статистичний, аналітичний, монографічний, групувальний, дисперсійний, кореляційно-регресійний, динамічних рядів, абстрактно-логічний, розрахунково-конструктивний та ін.

Інформаційна база дослідження. Вихідні інформаційні матеріали для дослідження були отримані з річних звітів, виробничо-фінансових планів і первинної документації оперативного бухгалтерського обліку господарств, тематичних обласних видань органів державної статистики, економічних довідників та інших джерел.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає у:

- розробці методики системного аналізу рівня економічної ефективності виробництва молока з використанням математичних методів дослідження;

- визначенні ступеня залежності між показниками ефективності використання ресурсного потенціалу молочного скотарства і економіч-

ної ефективності виробництва молока;

- перегляді змісту категорії "економічна ефективність" та вироблені на основі цього принципово нового підходу до формування системи показників економічної ефективності;

- обґрунтовані перспективних типів молочно-товарних ферм;
- вдосконалені методики визначення резервів підвищення економічної ефективності виробництва молока.

На захист вносяться такі головні положення:

- аналіз досягнутого рівня економічної ефективності виробництва молока;

- обґрунтування доцільності використання показників ресурсного потенціалу молочного скотарства при визначенні економічної ефективності виробництва молока;

- шляхи поєднання приватизації молочного скотарства з вдосконаленням організаційних форм господарювання;

- пропозиції по організаційно-технологічному та економічному забезпеченні підвищення економічної ефективності виробництва молока;

- рекомендації господарствам по вдосконаленню методики визначення резервів підвищення економічної ефективності виробництва молока;

- визначення шляхів підвищення економічної ефективності виробництва молока.

Практичне значення роботи. Використання у практичній роботі опрацьованих у процесі дослідження рекомендацій дозволить господарствам: вдосконалити методику визначення сучасного та перспективного рівнів економічної ефективності виробництва молока; обрати для господарства один із запропонованих варіантів приватизації галузі; покращити структуру ресурсів, що використовуються у виробництві молока; вдосконалити систему розподілу валового доходу від реалізації молока; здійснити перерозподіл ресурсів між різними галузями господарства з метою підвищення його загальної ефективності; знайти числові параметри резервів підвищення економічної ефективності виробництва молока.

Дисертація виконана на кафедрі економіки сільського господарства Українського державного аграрного університету як складова частина теми кафедри /номер державної реєстрації 81083402/.

Атробація і впровадження результатів дослідження. Робота обговорена і схвалена на засіданні кафедри економіки сільського господарства Українського державного аграрного університету /протокол № 7 від 17 лютого 1993 р./ . Основні результати досліджень отримали позитивну оцінку на наукових конференціях професорсько-викладацького складу Вінницького сільськогосподарського інституту /1990-1992 рр./ і на виробничих нарадах керівників та спеціалістів господарств Вінницького і Умільницького районів Вінницької області. Результати дослідження опубліковані в 4 наукових роботах.

Рекомендації по виявленню і використанню резервів підвищення економічної ефективності виробництва молока прийняті до впровадження Вінницьким обласним управлінням сільського господарства і продовольства.

Обсяг і структура роботи. Дисертація викладена на 170 сторінках машинописного тексту і складається з вступу, трьох глав, висновків і пропозицій, списку використаної літератури та додатків.

ЗМІСТ РОБОТИ

Вступ

- Глава 1. Наукові основи економічної ефективності і необхідність її підвищення у виробництві молока
- 1.1. Суть економічної ефективності та її особливості у виробництві молока
 - 1.2. Методика дослідження
- Глава 2. Сучасний рівень економічної ефективності виробництва молока в господарствах Вінницької області
- 2.1. Виробничі ресурси досліджуваних господарств та їх використання у виробництві молока
 - 2.2. Динаміка економічної ефективності виробництва молока
 - 2.3. Аналіз рівнів спеціалізації, концентрації та інтенсивності у виробництві молока
 - 2.4. Аналіз факторів економічної ефективності виробництва молока
- Глава 3. Шляхи підвищення економічної ефективності виробництва молока
- 3.1. Обґрунтування перспективних типів молочно-товарних ферм
 - 3.2. Організаційно-технологічне забезпечення підвищення

економічної ефективності виробництва молока

3.3. Вдосконалення методики визначення економічної ефективності виробництва молока

3.4. Резерви підвищення економічної ефективності виробництва молока

Висновки і пропозиції

Список використаної літератури

Додатки

П. ОСНОВНІ НАУКОВІ ІДЕЇ, ПОЛОЖЕННЯ ТА ВИСНОВКИ ДИСЕРТАЦІЇ

I. Зміст категорії "економічна ефективність" визначається співвідношенням отриманого в процесі виробництва результату до понесених витрат. Причому, за результат приймається або отримана продукція, або прибуток, за витрати - погодні витрати виробництва. Дотримувчись існуючого підходу, дослідники економічної ефективності різних галузей матеріального виробництва зустрічаються із загальнометодологічними проблемами, без вирішення яких важко говорити про повноту галузевого дослідження. До цих проблем можна віднести невизначеність таких питань: критерій, мета, стимули, об'єкт та період визначення економічної ефективності а також структура ресурсів /витрат/ та валового доходу, економічне значення природних та трудових ресурсів і система показників економічної ефективності. Допускається довільність трактування наведених понять різними авторами, хоча необхідність універсальних підходів очевидна. З деяких питань /наприклад період та об'єкт визначення/ є універсальні підходи, але вони обмежені і потребують наукового переосмислення на сучасному етапі розвитку економічної науки.

Частина дослідників економічної ефективності вважає, що можна, без критичного переосмислення надбання вітчизняної економічної думки, прийняти підхід науковців західних розвинених країн. Їх логіка зрозуміла, але з цим не можна погодитись, якщо враховувати те, що економічній науці розвинених країн, поряд з досягненнями, не вдалось уникнути помилкових стереотипів. Найбільш суттєвий з них полягає у тому, що за кінцевий результат виробництва приймається товар /як спосіб забезпечення потреб/, хоча реально таким результатом є людина. Методика визначення валового доходу і прибутку не дозволяло відобразити через ці поняття додаткового продукту, а через штучний

поділ валового доходу на фонд оплати праці і чистий дохід приховується справжній зміст експлуатації людини людиною і узаконюється відчуження працівника від результатів своєї праці, або від власності на засоби виробництва. Тип виробничих відносин, юридичне оформлення прав власності та спосіб їх реалізації на Україні принципово інший, ніж у розвинених країнах. Тобто, спроби механічного перенесення термінології та механізму оцінки економічної ефективності, вироблених науковцями західних країн на наш ґрунт не можуть бути успішними. Говорити можна лише про спільні риси та запозичення тільки того, що є раціональним і прийнятним для наших умов.

Із сукупності наведених загальнометодологічних проблем автор зіткнувся при дослідженні теоретичних і практичних аспектів економічної ефективності виробництва молока. Тому для вироблення власної позиції по зазначених питаннях в дисертаційній роботі було виділене окреме питання "Вдосконалення методики визначення економічної ефективності виробництва молока". Вдосконалення методики - це не шлях підвищення ефективності, але необхідна його передумова.

Відмінності досліджуваної галузі від інших сфер матеріального виробництва полягають в специфічному, притаманному тільки цій галузі, наборі матеріальних ресурсів та в особливостях природних умов, в яких здійснюється процес виробництва молока.

2. Дослідження динаміки розмірів і структури загального обсягу виробничих ресурсів досліджуваних господарств проводилось за їх видами /земельні, матеріальні і трудові ресурси/. В середньому за 1986-1990 рр. площа сільськогосподарських угідь досліджуваних господарств склала 127,7 тис.га, вартість основних засобів - 223976 тис.крб. і чисельність працівників - 21468 чол., що з розрахунку на I господарство становить відповідно 2060 га, 3613 тис. крб. і 346 чоловік.

За період 1976-1990 рр. в динаміці виробничих ресурсів відбулися зміни. Площа сільськогосподарських угідь зменшилась на 3,7 %, вартість основних засобів зросла на 56,5 %, в тому числі виробничих основних засобів сільськогосподарського призначення - на 54,9 %, зменшилась чисельність працівників на 21,1 %, в тому числі кількість зайнятих в сільськогосподарському виробництві - на 29,4 процента. При цьому зросла чисельність працівників молочного скотарства на 12,7 % і доярок - на 7,8 процента.

В структурі сільськогосподарських угідь за 15 років зменшилась питома вага ріллі на 1,8 %, сіножатей на 0,3 % та багаторічних насаджень на 0,1 % за рахунок збільшення питомої ваги пасовищ на 2,2 %. Такі тенденції зумовлені підвищенням уваги в господарствах до проведення протиерозійних міроприємств. Зростання вартості основних виробничих фондів зумовлене як інтенсифікацією виробництва, так і знеціненням грошової одиниці /інфляцією/. В структурі працездатних зменшилась питома вага працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві /з 93,9 до 84,0 %/ за рахунок збільшення питомої ваги працівників апарату управління /з 6,0 % до 8,7 %/, що є негативною тенденцією.

Значна частина виробничих ресурсів досліджуваних господарств використовується у виробництві молока, про це свідчать показники таблиці I.

Таблиця I
Виробничі ресурси досліджуваних господарств в абсолютному виразі та їх міжгалузевий розподіл в 1990 році

Ресурси	Всього ресурсів	з них			
		у рос-лин-ництві	у тва-рин-ництві	в т.ч. в моло-чному скотар-стві	в % до загаль-ного обсягу ресур-сів
Сільськогосподарські угіддя, тис.га	127,3	77,5	49,8	20,0	15,7
Кількість працездатних, чол.	20785	5936	5804	2057	11,3
Основні виробничі фонди, тис.крб.	246043	78056	109651	45563	18,5
в т.ч. основні виробничі фонди с.-г. призначення, тис.крб.	214824	68501	96738	40982	19,1
Затрати на основне ви-робництво, тис.крб.	127549	56393	61656	27888	21,9
Корми, тис.п корм.од.	2842,0	x	2842,0	1042,6	36,7
Худоба і птиця, ум.гол.	69580	x	69580	22698	32,6

Для потреб молочного скотарства в господарствах використо-вується 15,7 % сільськогосподарських угідь, 18,5 % основних ви-робничих фондів, 36,7 % кормів. Наведені показники свідчать, що в досліджуваній сукупності господарств накопичена значна частина

ресурсів, призначених для виробництва молока.

Дослідження впливу ресурсозабезпеченості на економічну ефективність виробництва молока проведено з використанням загальноприйнятої концепції ресурсного потенціалу і методу статистичних групувань. Матеріальні, земельні і трудові ресурси через їх грошову оцінку були приведені до співрозмірності. По рівню забезпеченості сукупним ресурсним потенціалом 1 корови господарства були поділені на три групи з середніми рівнями ресурсозабезпеченості 3,9, 5,2, 7,0 тис.крб. З'ясовано, що стійкої тенденції підвищення економічної ефективності виробництва молока за рахунок зростання ресурсозабезпечення 1 корови немає. Найвищий рівень рентабельності виробництва молока у II групі - 43,8 %, найбільше прибутку на 1 корову /591,21 крб./ отримано у I групі, де рівень ресурсозабезпечення низький. Таке становище пояснюється тим, що економічна ефективність виробництва молока визначається не стільки обсягом виробничих ресурсів, скільки їх структурою та інтенсивністю використання. Збільшення обсягу матеріальних ресурсів на 1 корову свідчить про підвищення інтенсивності виробництва, а збільшення площі кормових угідь та затрат праці - про зниження інтенсивності виробництва молока.

3. Важливим для підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу у виробництві молока є оптимізація його структури. Середнє фактичне співвідношення його складових /землі, матеріальних і трудових ресурсів/ в господарствах сукупності становить 1,0 : 2,0 : 2,5. У найзабезпеченіших господарствах це співвідношення таке - 1,0 : 3,6 : 3,9, у найменш забезпечених - 1,0 : 1,2 : 2,1. В якості оптимальної структури ресурсного потенціалу можна прийняти II в молочному скотарстві дослідного господарства "Агрономічне" Вінницького району - 1,0 : 3,4 : 4,6, де удій молока на 1 корову досяг 6681 кг. Збалансування структури виробничих ресурсів дозволить досліджуваним господарствам підвищити ефективність використання кожного з них.

4. Одним із внутрігосподарських резервів підвищення економічної ефективності роботи підприємства в цілому є міжгалузевий перерозподіл виробничих ресурсів. Аналіз, за допомогою якого порівнюється ефективність використання виробничих ресурсів у різних галузях, необхідний кожному керівникові сільськогосподарського підприємства для визначення шляхів розвитку господарства на перспективу.

Таблиця 2

Порівняльні дані
економічної ефективності використання ресурсного потенціалу в досліджуваних
господарствах /в середньому за 1988-1990 рр./

Показники	Види продукції						Відхилен- ня /+,-/ показни- ків по молоку від се- реднього
	в се- редньому по усіх видах	молоко	зерно	цукрові буряки	привіо великої рогатої худоби	привіо овиней	
Вироблено продукції, крб. на:							
- 1 тис.крб.сукупного ре- сурсного потенціалу га- лузі	191,50	227,74	162,55	328,03	327,13	224,71	+36,24
- 1 га умовної земельної площі	1231,26	1349,91	444,17	1455,10	2497,78	2316,34	+118,65
- 1 крб.вартості основних виробничих фондів	0,74	0,67	1,90	6,22	0,85	0,79	-0,07
- 1 люд.-год.затрат праці	4,14	4,52	10,97	6,23	8,68	3,66	+0,38
Отримано прибутку, крб.на:							
- 1 тис.крб.сукупного ре- сурсного потенціалу га- лузі	50,37	86,23	103,09	89,84	32,84	5,35	+35,86
- 1 га умовної земельної площі	323,83	511,19	281,69	398,52	250,78	59,47	+187,36
- 1 крб.вартості основних виробничих фондів	0,19	0,25	1,20	1,70	0,08	0,02	+0,06
- 1 люд.-год.затрат праці	1,09	1,71	6,95	1,71	0,87	0,09	+0,62
Рівень рентабельності, %	35,7	39,1	173,4	37,7	11,2	2,4	+3,4

Більшість виробничих ресурсів взаємозамінні і їх перерозподіл між галузями цілком виправданий. Порівняльний аналіз ефективності використання виробничих ресурсів в різних галузях був проведений на прикладі досліджуваних господарств з метою вироблення рекомендацій щодо доцільності розвитку виробництва молока /табл.2/.

На 1 тис.крб. сукупного ресурсного потенціалу у виробництві молока продукції отримано більше середнього рівня на 36,24 крб., прибутку - на 35,86 крб. Рівень рентабельності виробництва молока перевищує середній рівень на 3,4 %. Виходячи з цього, господарствам можна рекомендувати спрямовувати капіталовкладення на розвиток виробництва молока та здійснювати відповідний перерозподіл виробничих ресурсів. При цьому необхідно співставляти затрати по перепрофілюванню з очікуваним економічним ефектом.

5. За період 1976-1990 рр. в досліджуваних господарствах збільшився валовий надій молока на 15,2 тис.т., або на 25,0 %, середньорічний приріст складає 1,7 %. Зростання обсягів виробництва молока відбувалось при зменшенні поголів'я корів на 1,4 тис.гол., або на 5,8 % та при підвищенні продуктивності корів з 2512 кг до 3338 кг, або на 32,9 %. Приріст валового надоя молока досягнуто в основному за рахунок підвищення рівня годівлі корів з 41,9 до 49,1 ц корм.од./на 17,2 %/. Господарствам досліджуваної сукупності для досягнення рівня продуктивності корів в дослідному господарстві "Агрономічне" Вінницького району /6681 кг/, при збереженні існуючих темпів приросту, необхідно біля 60 років, тобто існуючі темпи приросту надояв недостатні.

За останні 15 років значно підвищився рівень економічної ефективності виробництва молока. При підвищенні собівартості 1 ц молока на 7,0 % його реалізаційна ціна зросла на 108,7 %, прибуток в розрахунку на 1 корову - на 1550,9 %, а рівень рентабельності - на 34,5 пункта. Підвищення економічної ефективності виробництва молока зумовлене не зниженням його собівартості, а підвищенням реалізаційних цін і продуктивності корів.

В сучасних умовах підвищення економічної ефективності виробництва в галузі можливе при орієнтуванні товаровиробників молока на споживача, забезпеченні оптимального співвідношення між витратами та прибутками, впровадженні прогресивних технологій та при врахуванні усіх факторів, зумовлених ринковими умовами господарювання.

6. Дослідження впливу рівнів спеціалізації, концентації та

інтенсивності у виробництві молока на економічну ефективність його виробництва проводилось з використанням методу статистичних групувань. Встановлено, що збільшення питомої ваги молока в структурі товарної продукції з 15,3 в I групі господарств до 43,4 % в III групі супроводжується підвищенням рівня рентабельності виробництва молока з 31,9 до 48,2 % та збільшенням прибутку на 1 ц молока на 67,5 %. Збільшення питомої ваги молока в структурі товарної продукції на 1 % дозволяє підвищити рівень рентабельності його виробництва на 0,6 пункта. Оптимальним, для досліджуваної сукупності господарств, можна вважати рівень спеціалізації на виробництві молока передових господарств, який складає 29,0 процентів.

Вплив рівня інтенсивності виробництва в галузі на економічну ефективність виробництва молока також досліджувалося за допомогою методу групувань. Визначено, що збільшення витрат на 1 корову на 57,2 % супроводжується підвищенням рівня рентабельності виробництва молока на 73,5 пункта і прибутку на 1 корову - на 162,1 %. При збільшенні сукупної вартості основних виробничих фондів і поточних витрат на 1 корову на 1 тис.крб. удій на корову збільшується на 608 кг, прибуток на 1 корову - на 309 крб., або на 99,3 %. Середній рівень поточних витрат на 1 корову за 1988-1990 рр. /1178 крб./ перевищує відповідний показник по Україні на 31,2 процента.

Крім методу статистичних групувань для дослідження впливу рівня інтенсивності виробництва молока на його економічну ефективність був проведений, згідно визначеної схеми взаємозалежностей показників, паралельний аналіз з використанням дисперсійного і кореляційно-регресійного методів. Встановлено, що поточні витрати на виробництво молока визначають варіацію відхилень рівня рентабельності всього на 8,6 %, тоді як прибуток від реалізації молока - на 67,6 %. Поточні витрати виробництва з розрахунку на 1 корову визначають варіацію відхилень прибутку на 20,5 %, виручки від реалізації - на 43,6 %. На основі побудованих математичних моделей з використанням ЕОМ встановлено також, що для забезпечення оптимальних значень показників економічної ефективності виробництва молока необхідно зменшити обсяг /у вартісному виразі/ ресурсного потенціалу з розрахунку на 1 ц молока на 13,7 % та збільшити виробництво молока на 1 га умовної кормової площі галузі на 35,9 центнера.

Пошук залежності між рівнем концентрації молочного скотарства та рівнем економічної ефективності виробництва молока проводився з допомогою методу групувань, однак прямої залежності тут не вста-

новлено. Причиною цього є недосконалість існуючих методичних підходів, адже однакова кількість корів на 100 га сілськогосподарських угідь в господарствах різної спеціалізації відображає різні тенденції. Об'єктивно підійти до визначення рівня концентрації молочного скотарства можна співставляючи поголів'я корів із тією умовною кормовою площею, яка використовується для потреб галузі.

7. Виходячи з теоретичного осмислення змісту категорії "економічна ефективність" автором внесені вдосконалення в існуючу методику аналізу залежності рівня економічної ефективності від її факторів. Зміст вдосконалень полягає у тому, що за визначальний показник прийнято рівень рентабельності виробництва молока, інші показники ефективності класифіковані по принципу логічно-математичного зв'язку з визначальним. Для наочності побудована відповідна схема. Згідно неї, наприклад, рівень рентабельності виробництва молока залежить від прибутку /на 1 ц молока/ та собівартості, прибуток – від собівартості та реалізаційної ціни, собівартість – від надояв на корову та поточних витрат /на 1 корову/, удій залежить від відповідних факторів організації і технології виробництва, які узагальнені в 4 групи і т.д. Відповідно до визначених зв'язків сформуовані математичні моделі, розв'язання яких проведено на ЕОМ SC-1022M. Функціональні залежності досліджувались з допомогою дисперсійного, а кореляційні – з допомогою кореляційного методів аналізу.

Такий підхід забезпечує необхідну системність аналізу, дозволяє знайти кількісні параметри залежностей та визначити оптимальні значення показників. Зазначена методика запропонована господарствам Вінницької області для впровадження. Вона може бути використана при дослідженні економічної ефективності виробництва різних видів продукції. Її перевагою є також можливість визначення кількісних параметрів резервів підвищення економічної ефективності.

8. Відповідно до запропонованого методичного підходу собівартість і прибуток є факторами рівня рентабельності, поточні витрати і удій на корову – фактори собівартості, організаційно-технологічні показники галузі – фактори продуктивності корів і т.д. Тобто, при визначенні факторів використано ланцюговий підхід. Встановлено, що прибуток від реалізації молока визначає варіації його рівня рентабельності на 68,9%, собівартість молока – зовсього на 3,1%. Собівартість 1 ц молока визначає варіації його прибутковості на 0,4%,

а реалізаційна ціна - на 55,3 %. Кількість реалізованого молока на І корову визначає варіації відхилень реалізаційних цін на 0,7 %, виручка від реалізації молока - на 62,1 %. Витрати на І корову визначають варіації собівартості І ц молока на 3,9 %, удій на корову - на 52,0 проценти.

Із сформованих регресійних рівнянь кореляційних залежностей лише 9 відповідає вимогам достовірності зв'язків. Відповідно до них знайдено числові параметри ступень впливу факторів на рівень економічної ефективності виробництва молока та визначені резерви підвищення ефективності. Визначальнок за впливом на продуктивність корів і рівень поточних витрат на І корову є група технологічних факторів, яка характеризує рівень та структуру годівлі корів.

9. Основними виробниками молока у Вінницькій області є молочно-товарні ферми колективних господарств /54 % від загального обсягу його виробництва/, радгоспів /20 %/ і підсобних господарств громадян /26 %/. Частка фермерських господарств нині дуже незначна. На основі аналізу існуючих організаційних форм молочно-товарних ферм, змін в законодавстві, тенденції приватизації сільського господарства та раціональних способів поєднання людської праці із засобами виробництва молока виділено та обгрунтовано перспективні типи молочно-товарних ферм: молочно-товарна ферма, яка є колективним сільськогосподарським підприємством з статусом юридичної особи, майно її належить тільки працівникам на фермі, воно доповнене земельними угіддями та необхідною технікою; молочно-товарна ферма, яка є структурним підрозділом акціонерного товариства /бувшого колгоспу/; молочно-товарна ферма селянського /фермерського/ господарства. Приватизація господарств громадян з утриманням корів, після повної приватизації сільського господарства перетворюються у селянські /фермерські/, або змушені будуть згорнути виробництво молока, оскільки самозабезпечення цих господарств кормами, при обмежених площах земельних ділянок, проблематичне.

Найбільш перспективною формою можна вважати молочно-товарну ферму як окреме підприємство, оскільки в цьому випадку поєднуються: збереження існуючих матеріальних комплексів; можливості для прояву ініціативи працівників; оптимальність чисельного складу колективу. Тому обгрунтуванню можливих варіантів виділення ферми з існуючого колективного господарства приділена значна частина дослідження. Без вироблення раціональних способів поєднання приватизації із формуван-

ням нових організаційних форм у молочному скотарстві нині неможливо говорити про підвищення економічної ефективності виробництва молока.

Ю. Завданням економічної науки є визначення для технологічних наук та господарників таких організаційно-технологічних параметрів виробництва, які забезпечують високий рівень його прибутковості /рентабельності/. На основі проведеного дослідження визначені такі оптимальні числові параметри показників технології та організації виробництва молока для групи досліджуваних господарств: затрати кормів на 1 ц молока - 1,01 ц корм.од.; урожайність сільних кормових культур - 74 ц з 1 га; питома вага концентрованих кормів в структурі раціону корів - 44 %, покупних - 28 %; питома вага пасовит в структурі кормових угідь галузі - 15 %; рівень вибракування корів - 18 %; питома вага чистопорідних корів в стаді - 100 %; вихід телят на 100 корів - 123 гол.; середня жива вага 1 корови - 686 кг; розмір молочно-товарної ферми - 100 корів.

II. Виходячи із проведеного дослідження та переосмислення теоретичних концепцій категорії "економічна ефективність" автором пропонується кілька вдосколень методики оцінки економічної ефективності.

Доцільно ефективність поділяти на технологічну /як співвідношення продукції і витрат/ та економічну /як співвідношення додаткового продукту і витрат/. Метою визначення економічної ефективності є вичерпний аналіз її сучасного рівня та визначення шляхів і методів його підвищення. Стимулом визначення є бажання власника ресурсів збільшити кількість додаткового прибутку від їх використання. Об'єктами визначення економічної ефективності доцільно приймати: гр. мадянина, особу /приватна власність/; об'єднання громадян, підприємство /колективна власність/; державу /державна власність/. Періодом визначення економічної ефективності пропонується прийняти середній період відновлення матеріальних ресурсів, допоміжними вважати періоди, менші від нього /календарний рік.../. При обчисленні ефективності враховувати, що матеріальні ресурси - це добуток поточних /річних/ витрат та кількості років повного відновлення ресурсів.

Оскільки економічна ефективність відображається через відношення додаткового продукту та ресурсів /витрат/ - доцільно виробити класифікацію, яка відображала б структуру кожного з елементів даного відношення. Ресурси доцільно поділяти на виробничі та соціальні /ті,

що призначені для прямого задоволення потреб людини, а не через процес виробництва/. Кожен із виділених видів ресурсів можна поділити на ресурси задіяні і незадіяні /резерви/. Задіяні ресурси можна поділити на поточні /річні/ витрати та завансовані ресурси /та частина задіяних ресурсів, яка на протязі року не перенесла своєї вартості на вироблену продукцію/. Поточні витрати можна прийняти за річний фонд споживання /річний обсяг відновлення ресурсів/ і поділити на постійні /амортизація основних засобів/ та перемінні /оборотні засоби/ витрати. Чисельник "формули ефективності", або додатковий продукт доцільно прийняти за фонд нагромадження матеріальних ресурсів і поділяти на приріст виробничих та приріст соціальних ресурсів. Приріст реалізується в формі виробничих та соціальних вкладень. Дальша деталізація фонду нагромадження можлива по окремих видах ресурсів.

Пропонується вживати термін "додатковий продукт", а не "прибуток", оскільки прибуток не містить тієї частини додаткового продукту, яка спрямована на приріст соціальних ресурсів і є /або повинна бути/ частиною фонду оплати праці. Другим аргументом є те, що прибуток містить ту частину фонду споживання, яка спрямовується по ланцюгу: прибуток - податок - бюджет - дотації - собівартість.

В дослідженні обґрунтовується також думка про те, що об'єктом визначення розміру податків повинен бути тільки обсяг матеріальних /виробничих і соціальних/ ресурсів /а не прибуток/. Вдосконалення податкової системи - один із важелів підвищення ефективності виробництва.

12. Співвідношення складових додаткового продукту і ресурсів, з врахуванням періодів та об'єктів визначення, складають необхідну систему показників економічної ефективності. Головним показником цієї системи є співвідношення додаткового продукту і усього обсягу виробничих та соціальних ресурсів. Економічне значення соціальних ресурсів полягає у тому, що вони використовуються у процесі виробництва для створення працівника і через нього переносять свою вартість на вироблену продукцію.

В роботі обґрунтовується економічне значення природних і трудових ресурсів, на підставі чого робиться висновок про недоцільність визначення економічної ефективності виробництва через показники ефективності використання ресурсного потенціалу.

13. Дотримувчись логіки наведеної системи показників еконо-

мічної ефективності необхідно внести зміни в існуючу систему обліку ресурсів /витрат/ і прибутку. Відсутність необхідних облікових даних не дозволила авторові у дослідженні навести повноцінний приклад розрахунку показників економічної ефективності виробництва молока за пропонованою системою. Потребує обліку соціальні ресурси різних форм власності, результативна частина валової продукції повинна облікуватись як додатковий продукт. Змішування у системі обліку фондів споживання та нагромадження неприпустимо. Витрати доцільно облікувати за видами ресурсів тієї чи іншої галузі, оскільки в кожній з них свій специфічний набір ресурсів. Додатковий продукт необхідно розподіляти пропорційно до окремих видів матеріальних ресурсів галузі. Внесення пропонованих змін в систему обліку забезпечить можливість поглибленого аналізу економічної ефективності.

14. Резервами підвищення економічної ефективності виробництва молока в дослідженні означені ті, які мають конкретний числовий вимір. Визначення резервів підвищення економічної ефективності виробництва молока проводилось на основі отриманих в процесі аналізу рівня економічної ефективності з допомогою кореляційно-регресійного методу оптимальних значеннях результативних та факторних показників.

З таблиці 3 показано, що лише за рахунок покращення значень факторних показників, без принципових змін в технології і організації виробництва молока в господарствах досліджуваної сукупності можливо підвищити рівень рентабельності його виробництва до 70,5 % /на 31,4 пункта/. У відносних одиницях виміру збільшення прибутку складе 80,2 %, рівня реалізаційних цін - 19,8 %, продуктивності корів - 39,1 % /до 4900 кг/, обсягу реалізації молока на 1 корову - 36,1 % і виручки від реалізації молока на 1 корову - 75,2 %. Необхідне збільшення рівня поточних витрат на виробництво молока з розрахунку на 1 корову - 35,9 %, можливе зменшення собівартості 1 ц молока - 3,3 процента.

15. У дослідженні пропонуються такі шляхи підвищення економічної ефективності виробництва молока: інтенсифікація виробництва молока; раціональна організація кормовиробництва і годівлі корів; переробка молока на місці його виробництва; приватизація молочно-товарної ферми її працівниками та виділення ферми в окреме колективне сільськогосподарське підприємство; збалансування пропорцій між окремими видами матеріальних ресурсів галузі та покращення їх

Таблиця 3

Резерви
підвищення економічної ефективності виробництва молока

Результативний показник, /у/	Можливий рівень результати-вного показника	Середнє значення по сукупності господарств	Передове господарство "Агрономічне" Вінницького району	Необхідний приріст /+/, зменшення /-/ до середнього рівня по сукупності господарств		Фактори, які впливають на варіацію результативного показника, /х/
				в абсолютних одиницях виміру	у відносних одиницях виміру, /%/	
Рівень рентабельності, %	70,5	39,1	46,4	+31,4	x	2-8, 12, 13, 17-31
Прибуток на 1 ц молока, крб.	23,05	12,79	12,65	+10,26	+80,2	17-31
Собівартість 1 ц молока, крб.	32,68	33,79	27,24	-1,11	-3,3	17-31
Реалізаційна ціна 1 ц молока, крб.	55,73	46,53	39,89	+9,20	+19,8	7, 8
Удій молока на 1 корову, кг	4900	3523	6681	+1377	+39,1	17-31
Реалізовано молока на 1 корову, кг	4185	3075	6169	+1110	+36,1	5, 11
Поточні витрати на виробництво молока в розрахунку на 1 корову, крб.	1601	1178	1820	+423	+35,9	17-31
Виручка від реалізації молока в розрахунку на 1 корову, крб.	2321	1435	2461	+886	+75,2	12, 13

якості /реконструкція/; збалансування пропорцій між складовими ресурсного потенціалу галузі; вдосконалення системи обліку ресурсів /витрат/ та механізму розподілу валового доходу від реалізації молока; покращення селекційно-плеємної роботи на фермі; покращення соціально-побутових умов роботи працівників молочно-товарної ферми та ін.

Підвищення рівня економічної ефективності виробництва молока залежить від зміни державної політики ціноутворення, від механізму приватизації молочно-товарних ферм та від впровадження у виробництво пропонувань в даному дослідженні шляхів і використання визначених резервів.

III. ПУБЛІКУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Головні положення дисертації опубліковані в таких роботах:

1. Недбалюк О.П. Нові форми власності і господарювання у виробництві молока // Економіка, закон, ринок. - 1993. - № 2.
2. Недбалюк О.П. Шляхи підвищення економічної ефективності виробництва молока // Тези доп. науково-теор. конфер. - Вінниця: ВСТІ, 1993.
3. Недбалюк О.П., Порохняк А.Г. Підвищення ефективності використання виробничих ресурсів при виробництві молока // Тези доп. науково-теор. конфер. - Вінниця: ВСТІ, 1993.
4. Недбалюк О.П. Необхідність та економічна доцільність міжгалузевого перерозподілу виробничих ресурсів у сільськогосподарських підприємствах Вінницької області // Інформ. листок. - Вінниця: ЦНТІ, 1993.

Винницкая типография УВД. зак. № 611-100

Ab 27.512
AB 27.512